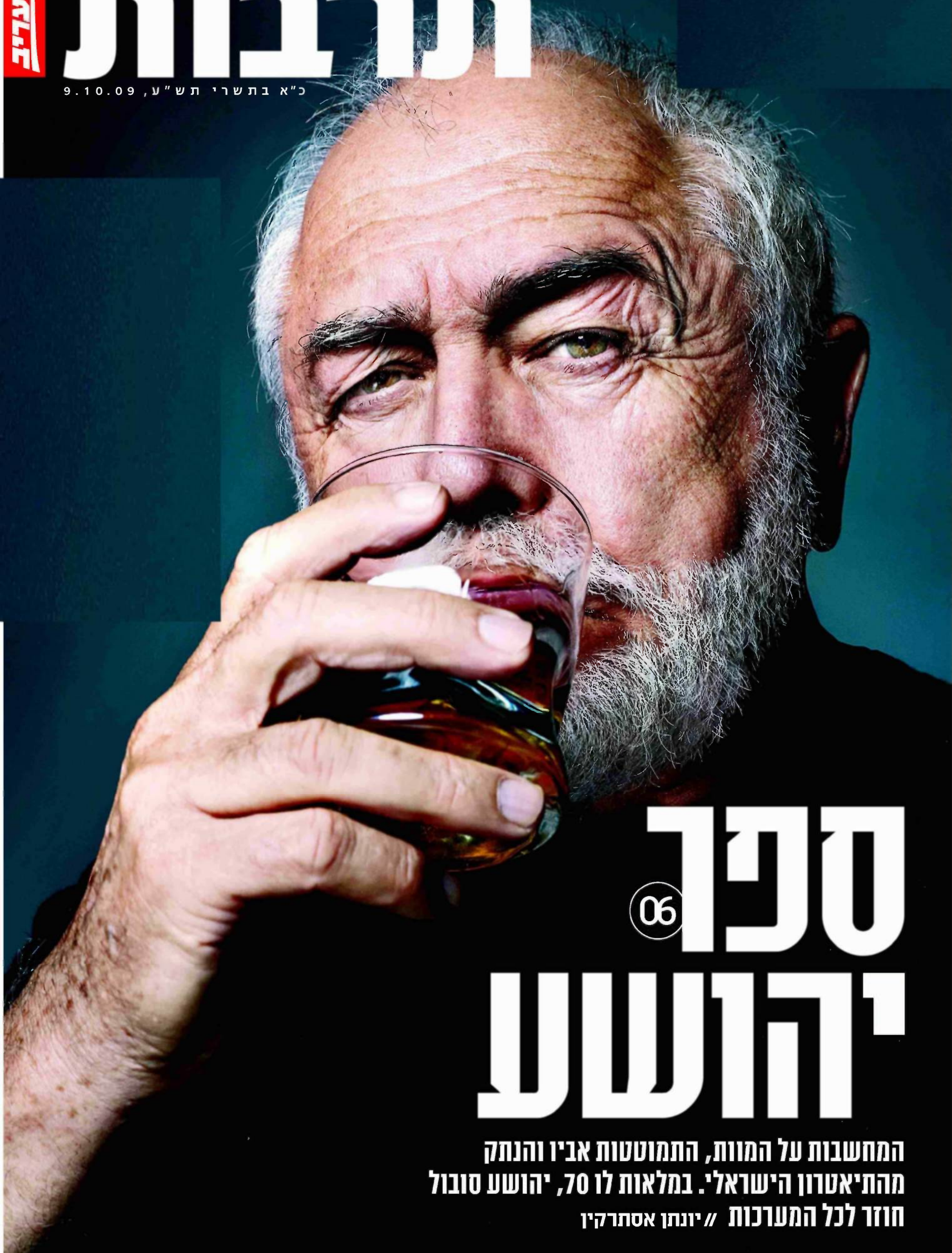

25.68x36.42	31	6 עמוד	תרבות	מערב -	10/2009	19784833-3
הצגה אלמה מאת יהושע סובר - 16710						

תרבות

כ"א בתשרי תש"ע, 9.10.09

מעריב

ספר 06 יהושע

המחשבות על המוות, התמוטטות אביו והנתק
מהתיאטרון הישראלי. במלאות לו 70, יהושע סובול
חוזר לכל המערכות // יונתן אסתרקיין

19784901-9	10/2009	מַעַרִיב - תַרְבּוֹת	עמוד 6	32	20.84x35.22
הצגה אלמה מאת יהושע סובול - 16710					

עם הפנים קדימה

יהושע סובול כבר לא מצפה לשום דבר מהתיאטרות בארץ. וגם לא מהמוזות יונתן אסתרקין

יונתן אסתרקין | צילום: פני סילוק

חבר בתחרות עצמו

יהושע סובול לא מרגיש בבית בישראל, אבל גם חש זרות מחוץ לה. הוא מתקשה להזדהות עם מנהיג או עם זרם אידאולוגי כלשהו, התיאטרון המקומי בעט אותו כבר לפני 20 שנה ומאז התמוטטות אביו הוא אינו סומך על איש, פרט ליהושע סובול • ובכל זאת, במלאות לו 70, אחד מגדולי המחזאים שלנו מצהיר שהחיים לא רעים בכלל • "נעשיתי רגיש יותר, פחות דעתני, פחות נחרץ"

בשנים האחרונות. ימין מעולם לא הייתי, והשמאל הישראלי מרוסק לגמרי. חלקו זוחל ימינה בזחילה אינדיאנית. וחלקו, כמו אהוד ברק, בריצה אולימפית."

מה חשבת על המניפסט של הקולגה שלך, שמואל הספרי?
"אני חושב שזה חלק מהזחילה ימינה. פתאום אני צריך להוכיח שאני פטריוט? הרעיון הכי מועזע שמי שלא שירת בצה"ל צריך לש" לול ממנו את זכות ההצבעה, את הביטוח הלאומי, האזרחות ופחות או יותר רק להרשות לו לנשום וגם זה בקושי. זה מועזע. זה יותר מרחיק לכת מליברמן."

אם הבן שלך היה משתמט משירות בצבא זה לא היה מטריד אותך?

"זה היה מטריד אותי כי אני שירתי בצבא מתוך בחירה והבנה שאין ברירה ושצריך שיהיה צבא בישראל, ואני עדיין חושב ככה. אבל במי קרה של המשתמטים היום, הרי הצבא שחרר אותם כי הצבא לא צריך אותם. בזמני היה קשה מאוד להשתחרר. היום זה קל. למה? כי הצבא לא מקפיד. הוא לא מקפיד כי לא שווה לו להתעסק עם אנשים שיש להם מוטיבציה נמוכה. זה כמעט מצב של התנרבות. אז ברור שאם יהלי היה משתמט זה היה מטריד אותי, אבל כאבא שלו ולא כאזרח. ולכן אני לא חושב שצורך לפגוע בזכויות אזרח בסיסיות של מי שלא משרת. מה גם שלפעמים סרבנות היא חובה של אזרח בעל מצפון. כשהוא מגיע למס"

"הלילה היה לי חלום", יהושע סובול מתייך לעצמו. "חל"

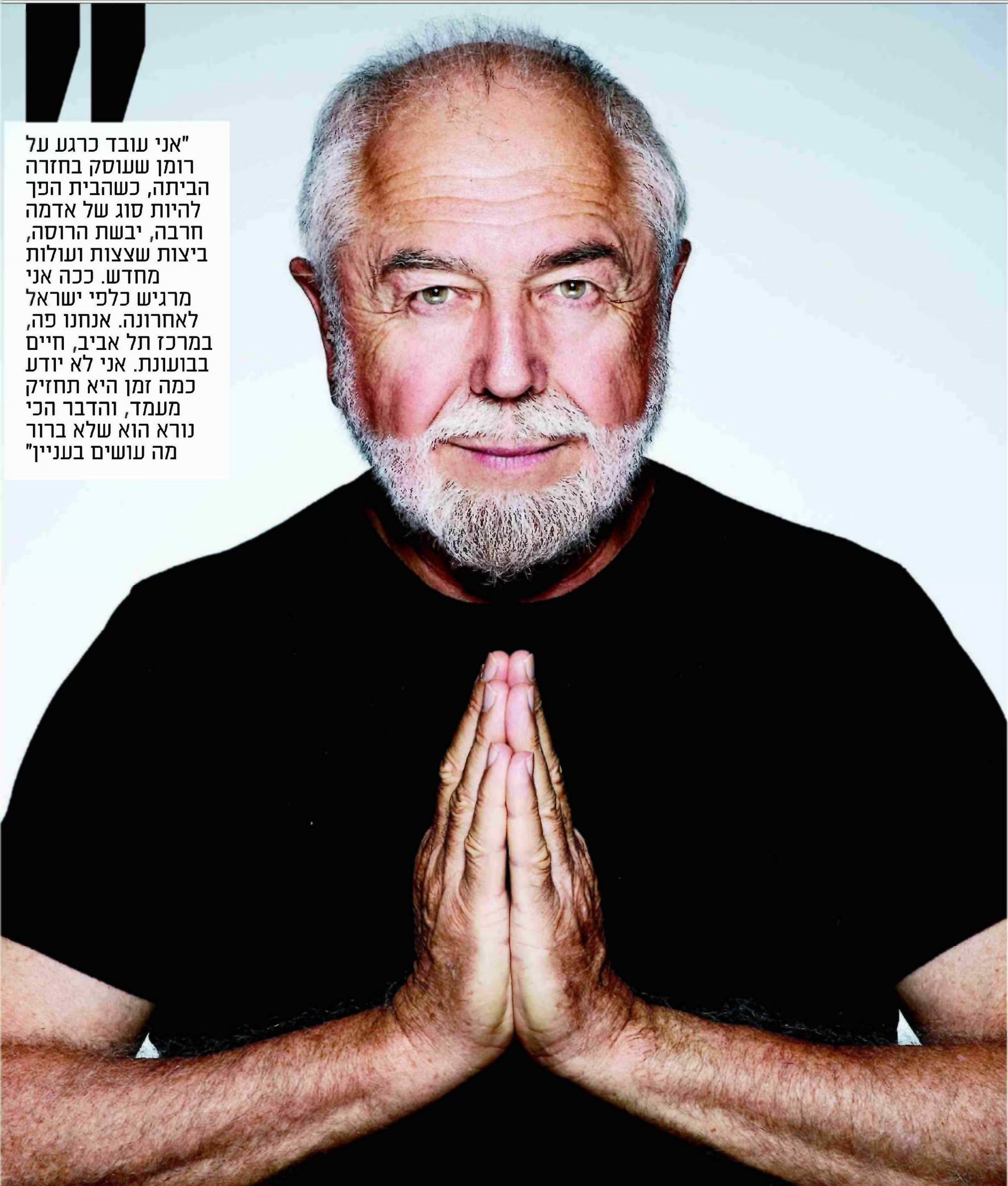
מתי שאני בבית קפה ויושבת משפחה ליד שולחן וראש המשפחה מעיר משהו למישהו משולחן אחר ומתחיל ביניהם איזה ריב ואני פשוט קמתי, התערבתי ותפסתי את התוקפן, יצא ממני איזה פרא פנימי והסתתי אותו בקיר שוב ושוב וצעקתי 'תירגע תירגע' ואז התעוררתי. כנראה זה באמת מטריד אותי מאוד. התחושה שמסביב הכול צריך להירגע, הכול על סף התפוצצות כל הזמן. המהירות שבה אנשים מכים, דוקרים, רוי צחים, בלי נקיפות מצפון ואז מגיעים עם כיפה לבית המשפט ומקללים את התקשורת. זו כבר לא סכנה שתבוא בעתיד, זה קרה. וכבר לא מעניין אם זה בגלל החמסין, או בגלל הכיבוש, או סתם ככה. זו קריסת מערכות מוחלטת מבחינה חברתית."

אתה נשמע פסימי מאוד.

"אני עובד כרגע על רומן שעוסק בחזרה הביתה ובהתאפשרות שלה, כשהבית הפך להיות סוג של ארמה חרבה, יבשת הרוסה, ביצות שצצות ועולות מחדש. ככה אני מרגיש כלפי ישראל לאחרונה. אנחנו פה, במרכז תל אביב, חיים בבווענות. אני לא יודע כמה זמן היא תחזיק מעמד, והדבר הכי גורא הוא שלא ברור מה עושים בעניין. אין לי יותר תכניות חשיבה אידאולוגיות שאני יכול להיאחז בהן או מנהיגים שאני יכול לסמוך עליהם. זה קשה, אבל מצד שני, זה משאיר אותי כל הזמן חושב ומעריך מחדש. אני מרגיש חסר בית מבחינה פוליטית

"אני עובד כרגע על רומן שעוסק בחזרה הביתה, כשהבית הפך להיות סוג של אדמה חרבה, יבשת הרוסה, ביצות שצצות ועולות מחדש. ככה אני מרגיש כלפי ישראל לאחרונה. אנחנו פה, במרכז תל אביב, חיים בבוועונת. אני לא יודע כמה זמן היא תחזיק מעמד, והדבר הכי נורא הוא שלא ברור מה עושים בעניין"

26.02x29.88	34	עמוד 6	תרבות - מעריב	10/2009	19784908-6
הצגה אלמה מאת יהושע טובו - 16710					

קנה שהמדינה שלו עושה פשעים או כשהוא מגיע למסקנה שהוא כבר לא שומר על גבולות המדינה, אלא על גבולות הכיבוש וההתנחלויות. אבל ברור שבשביל לסרב, אתה קודם כול צריך להיות שם. שלא תבין אותי לא נכון, אני לא פציפיסט. אני בעד סרבנות סלקטיבית".

ורדה גולדסטון? מבצע עופרת יצוקה?
 "הרוח הזה מלא חורים והוועדה שחברה אותו הייתה מראש מוטה נגד ישראל. המלחמה בעזה הייתה מלחמה הכרחית שנעשתה הרבה יותר מדי מאוחר. מבחינת האמצעים שהש"תמשו בהם שם, אני לא יודע. לא הייתי שם ומבחינתי קשה לשפוט. אבל לא ייתכן שמדינה תקבל את זה, שעל חלק מיישוביה יירו פגזים באופן קבוע. לא משנה מה הסיבה. כשמפגיזים אותך זאת מלחמה, ואתה מחזיר מלחמה באמצעים שיגרמו לך הכי פחות אכזריות, וזה אומר היום לייצר אש והרבה אש, מרחוק. חוץ מזה, אף אחד לא הכריח את חמאס לסגת לתוך אזורי ריגול מאוכלסים. הם היו יכולים להסתער על גדר המערכת ולהילחם בשטח פתוח. הם הש"תמשו באזרחים שלהם כמגן אנושי. אז כשאני קורא מאמרים של אנשים כמו יודי גרעון לוי, אני לרוב לא מסכים איתו. אני חושב שיש לו סוג של קיבעון מחשבתי שהוא לא מוכן אפילו לברוק אותו. בגלל זה אני אומר שאני חסר בית מבחינה אידאולוגית, כי לא מצאתי מנהיג או מפלגה או רעיון שאני מרגיש שמייצג אותי".

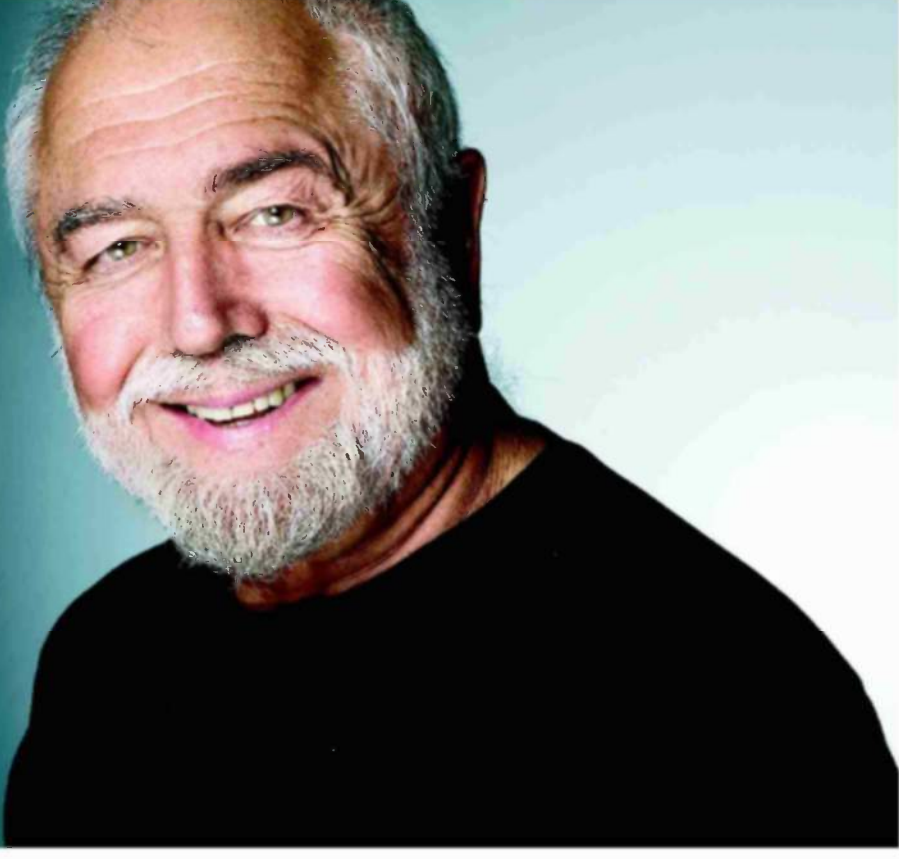
סובול, עושה רושם, מרגיש

מעט חסר בית גם ברמה הלאומית. בשנים האחרונות, על אף שמחזות חדשים שלו עדיין עולים בארץ מפעם לפעם, נרמה שמבחינת התיאטרות והקהל כבר לא מדובר במחזאי שמחכים בקוצר רוח ליצירה הבאה שלו. עריכה הכוללת במיוחד על רקע היחס שזוכה לו סובול באירופה. שם הוא נחשב ללא ספק ללכיד המחזאים הישראלים ומחזור מאור על ידי הממסד התיאטרוני.

זה לא תמיד היה כך. בשנות ה-80 ניהל סובול את תיאטרון חיפה עם גדליה בסר (נעם סמל היה המנכ"ל), ובתקופתם פרח התיאטרון הצפוני והיה כר למחזאות פוליטית אמיצה ונשכנית. עד שסובול כתב את המחזה "סינדרום ירושלים" ב-1988, שכלל ביקורת חריפה ביותר על הקיצוניות הדתית המניעה מהלכים פוליטיים בישראל. המחזה נכשל בקופות, עורר סערה ציבורית גדולה ווגרם להנהלה הציבורית של תיאטרון חיפה לדרוש את התפטרותו של סובול. הוא התפטר ועזב את הארץ לחמש שנים. תקופה שהוא מכנה "גלות מצרין".

"זה היה באמת סוג של גלות", הוא אומר, "אבל זה גם היה נוח. מחזות שלי הוצגו בהצלחה בכל אירופה ובארה"ב ומצאתי את עצמי כמעט לא מקדיש מאמץ לקידום בארץ. בגלל ההצלחה בחו"ל לא היה לי צורך בזה, אבל האמת היא שגם לא היה לי חשק".

למה לא היה חשק?
 "כי הרגשתי מנותק. הרגשתי שמחזות כמו שאני רוצה לכתוב לא מוכנים לקבל בארץ ושמחזות כמו שמוכנים לקבל בארץ אני לא רוצה או לא יכול לכתוב. ההשקעה הנפשית שלי ב'סינדרום ירושלים' הייתה גדולה מאוד והרגשתי שזו נקודה מכרעת. שאם עולם התיאטרון ילך איתנו, איתי ועם גדליה בסר, עם הסוג הזה של התיאטרון, אני חנו נעשה פה פריצת דרך רצינית ומקורית בתיאטרון הישראלי. לא השבנו שזה יהיה

על המניפסט של שמואל הספרי:
 "זה חלק מהזחילה ימינה. פתאום אני צריך להוכיח שאני פטריוט? והרעיון הכי מזעזע שמי שלא שירת בצה"ל צריך לשלול ממנו את זכות ההצבעה, את הביטוח הלאומי, האזרחות ופחות או יותר רק להרשות לו לנשום וגם זה בקושי. זה מזעזע. זה יותר מרחיק לכת מליברמן".

"אין לי ספק שההתמוטטות הנפשית הגדולה של אבי גרמה לשינוי בעיצוב של אישיותי. בגיל מוקדם מאוד הבנתי שאין על מי לסמוך. לא על אבינו שבשמים ולא על אבינו שפה על האדמה. הבנתי שאני לבד. ואני מרגיש את הלבד הזה מאז ומתמיד עד היום".

חזקות הימין הקיצוני הישראלי שמתנגד להסדר והשמאל הישראלי המרוסק יתרוסק עוד יותר. אולי משום שהייתי שם הרבה, נפשי לא יוצאת לאירופה. אני חושב שאני קוסמופוליטי טי במידה רבה".
 אז אתה לא מרגיש בבית בישראל, לא מרגיש בבית באירופה, אין בעצם שום מקום שבו אתה בבית.
 "נכון. אבל אני חי עם זה בסדר".

באופן כללי, אכן נראה שסובול בסדר. כשהוא נכנס ללובי של בית המלון הווינאי שבו מתקיימת פגישתנו הראשונה, וגם כשהוא נכנס לבית הקפה התל אביבי שבו מתקיימות הפגישות השנייה והשלישית שלנו אין כמעט הברדל. בכל המקרים סובול יחלוף על פני מכרים רבים, מעריצים וחברים, יחליף ציטוט מבוהה עם אחר, ביקורת חברית עם אחר, בגרמנית, ביידיש, בצרפתית או בעברית, תמיד בנימוס ועם חיוך משועשע על פניו עטויות הזקן הלבן. עכשיו הוא פה עם "אלמה", הצגה שהפכה לסוג של מפעל חיים בשבילו. ההצגה, שהתחילה משיתוף פעולה בינו לבין הבמאי האוסטרי פאולוס מנקר בפסטיבל בווינה לפני 14 שנה ומאז עולה מחדש בכל קיץ במימון של ממשלת אוסטריה ועיריית וינה, מגוללת את סיפורה של אלמה מאהר, אישה שדרך לבה ומיטה תה עברו רבים מהאמנים ומאנשי הרוח החשובים של תקופתה, ובאמצעותה את סיפורה של אירופה כולה בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20. ההצגה היא פרויקט עצום ממדים שכוללת הגשה של משקאות וארוחת ערב שלמה לקהל. הסצנות מתרחשות במקביל בחללים רבים כשהקהל הופשי להסתובב

'אוקיי, נכשלתם, אבל היו לכם הרבה הצ'חות בעבר, אז מותר לכם להיכשל, אנחנו מגבים אתכם', מן הסתם הייתי נשאר. אבל הם חיכו לנו בפנינה וניצלו את ההזדמנות לה'גיד 'תפנו את המקום'".
 הריחוק שלך מהתיאטרון כאן מוזר, לאור העובדה שרוב הנושאים שעליהם אתה כותב עוסקים באקטואליה ישראלית או בהיסטוריה יהודית.
 "כן. הנושא כביכול אמור לקרוץ למנהלי תיאטרון בארץ. אבל צורת הכתיבה מרחיקה אותם. אני לא ניתקתי את עצמי. אני מגיש, בעקשות רבה ומטופשת למדי, כל מחזה חדש שלי לפחות לתיאטרון ישראלי אחד ולרוב לכולם, גם כשאני יודע שאין הרבה סיכוי שיעלו אותם. הרי בתיאטרון בארץ הופך איזה איזון בסיסי וכיום מחלקת המכירות היא המ'חלקה הגדולה והחזקה ביותר בתיאטרון והמ'חלקה האמנותית היא הקטנה ביותר. בנוסף, כשהמנהלים לא מתחלפים לעולם, נוצרת איזו החלדה מבחינה אמנותית שלא לוקחת סיכונים על שום דבר. גם לא עליי".
זה מעליב אותך?
 "פעם יותר. היום לא. הייתי מאוד כעוס בתקופה שאחרי 'סינדרום', אבל זה עבר. אני שמח שלא נשארתי באירופה. אני לא אוהב את מה שקורה שם, במיוחד באנגליה, בש'נים האחרונות. קשה לי מאוד עם הביקורת של השמאל האנגלי נגד ישראל. כשקן לואץ' הולך ובבורות מוחלטת מחליט להחרים קר' לנוע ישראלי באשר הוא, או כשאיגודים בריטיים ואוניברסיטאות מחרימים את יש'ראל, זה מפריע לי מאוד וכד בכד גם מש'עשע אותי, כי אני יודע שהתוצאה תהיה הפוכה ממה שהם רוצים. התוצאה תהיה הת'

שלאגר. אבל קיוונו שאנשי התיאטרון, קור' לגות, מבקרים, מנהלים, יעריכו את ההצ'גה ואת החדשנות שבה. קרה ההפך הגמור. נתקלנו בחומה בצורה שקטלה על הסף את ההצגה, בצורה כמעט גורפת, כקשקוש מור'חלט. וזה הרי הרבר הכי קל. לשלול וללעוג למשהו חדש באמנות. זו פסילה פופוליסטית, שהקהל תמיד מצטרף אליה, כי אתה אומר לאנשים 'אל תעשו מאמץ להבין, זה חרא'. ואנשים הרי לא אוהבים להתאמץ. כשזה קרה, נוסף לחוסר הגיבוי המוחלט מהנהלה הצי'בורית של התיאטרון דאן, שרק היפשה תירוץ להעיף אותנו, כי היינו שמאלנים מדי ופולי'טיים מדי לטעמם, החלטתי לעזוב. הרגשתי שאין לי מה לעשות כאן".
אתה חושב לפעמים שאולי טעית, שהגזמת בתגובה?
 "אני לא יכול לשפוט היום אם בדיעבד טעיתי או לא, אבל אני יודע שהרצון להיות חלק מתיאטרון שונה ואחד קיים אצלי עד היום. הרי רוב התיאטרון היום בארץ מחפש את הדרמות המשפחתיות הקטנות, המלודר'מות הזעירות, עם מעט משתתפים, תיאטרון בורגני וקטן של מעשיות נחמדות ולא מזי'קות שלא מערערות על הסדר הקיים ולא תור'קות כלום".
יגידו לך בתגובה, סובול אתם מפונק. אז כתבו עליו ביקורת רעה, בוג דיל. זה קורה לכולם. הוא לא יכול להתמודד עם זה אז הוא קם ובורח וממציא תאוריות כדי להגן על עצמו.
 "הביקורות לא היו הבעיה. הבעיה הייתה שאי אפשר היה להמשיך לעבוד בכיוון שר'צינו. אם הנהלה הציבורית של התיאטרון הייתה אומרת לנו אחרי 'סינדרום ירושלים'

בתגובה לתוצאות הבחירות

26.04x29.92	35	6	עמוד	תרבות - מעריב	10/2009	19784910-9
הצגה אלמה מאת יהושע סובול - 16710						

"לא. אני אוהב אותם מאוד, אבל אני באמת לא עוסק בזה. אולי זו שאלה של הומור. כמה ההומור תופס מקום בחייך ועד כמה אתה נוטה למרות שחרות. אני לא נוטה להיתפס להי לכי רוח כאלה. אני משלים עם דברים. בוחר להסתכל בצורה רציונלית ולא להיכנס לדרי כאונות האלה שאין בהם טעם."

אגב דיכאונות, במחזה שלך, "קולות בלילה", שעלה לא מזמן בתיאטרון הקאמרי, אתה מתאר את ההתמוטטות הנפשית של אביך. את היכאון שלו, הרצון למות. יכול להיות שהחיים במחיצת אב שלוקה בדיכאון השפיעו עליך, גרמו לך להרים סוג של חומות רגשיות?

"בהחלט כן. אבי היה איש חזק מאוד וגי רול מאוד, גם פיזית וגם מנטלית, אבל היו לו כמה התמוטטויות נפשיות קשות במהלך חייו. מהאחרונה הוא לא התאושש עד מותו ועליה כתבתי ב'קולות בלילה'. אין לי ספק שההתמוטטות שלו גרמה לשינוי בעיצוב של אישיותי. בגיל מוקדם מאוד הבנתי שאין על מי לסמוך. לא על אבינו שבשמים ולא על אבינו שפה על האדמה. הבנתי שאני לבד. ואני מרגיש את הלבד הזה מאז ומתמיד עד היום."

הילדים שלך, אשתך, אתה לא סומך גם עליהם?

"בתחושה שלי אני לא סומך על אף אחד. אפילו לא עליהם. שאלת קודם על פחד ממוות, אני לא פוחד מהמוות. אני פוחד שאצטרך בוקנתי לסמוך ולהיסמך על אנשים אחרים."

בטח קשה להיות עם אדם כמוך. אדם שתמיד מרגיש לבד, שלא סומך על אף אחד. זה השפיע עליך לדעתך, באבא, כבעל? "אולי. זה מצחיק, אתה יודע. במהלך חיי

ביניהן. בירושלים ההצגה מוצגת בתוך מוזיאון אסירי המחתרות ולדברי סובול המיקום המיוחד יוצר שינוי מהותי בהצגה.

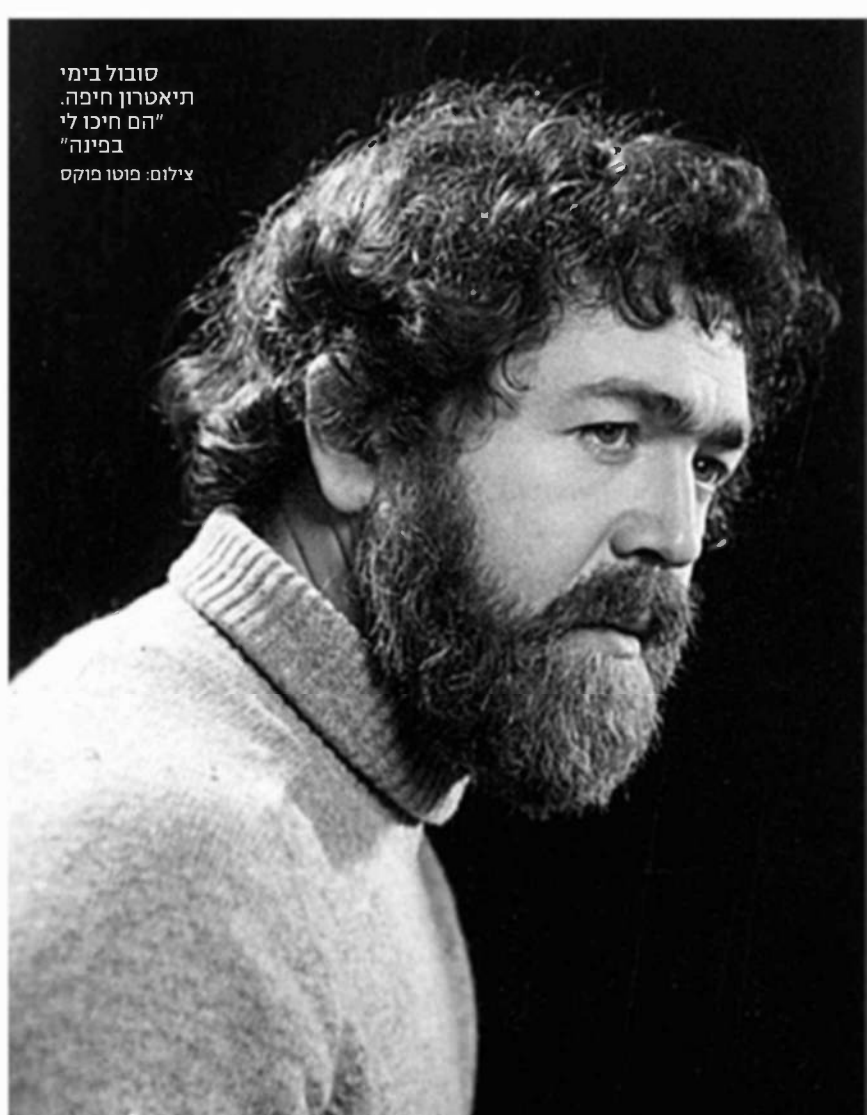
"המקום הזה היה בית סוהר. בארכיטקטורה שלו מתמזגים מזרח ומערב, כמו ברוב ירושלים ואולי, אם תדעה, כמו ברוב מדינות ישראל. הברל נוסף הוא בהימצאותם של השחקנים הישראלים שהתערבבו עם הקאסט האירופי. הישראלים מביאים איזה מזג אחר. סוער יותר, שלדעתי מתאים להצגה והופך אותה ליצרית יותר, לחמה וחזקה. אבל החידה הגדולה היא הקהל, כמוכח. הכול תלוי בהתנהגות שלו. אם הקהל יתעצל ולא יהיה מוכן להשקיע מאמץ אז הכול ייפול. אם הקהל יהיה מעורב, מעוניין ופעיל אז ההצגה תתרומם."

במכנסי ג'ינס

כחולים ואופנתיים, בחולצה שחורה צמורה ועם אותו זקן לבן, סר בול לא נראה כלל בגילו. בכל זאת, הוא חגג 70 החורש, אבל גם לנתון הזה הוא מתייחס באותה קרירות שכלתנית משועשעת. "בגיל 70 אין ספק שיש יותר מאחוריד מאשר מלפני ניד", הוא מחייך, "אבל זה בסדר. אתה לומד לא לבזבז זמן על שטויות, להפריד עיקר מתפל, כי כבר אין זמן לתפלויות. זה גם משנה את הכתיבה, נעשיתי רגיש יותר, פחות דעתני, פחות נחרץ. כך שלקנה יש יתרונות."

המוות מעסיק אותך?
 "אני חייב להגיד שהוא העסיק אותי יותר בין גיל 20 ל-30 מאשר היום. שפינוזה אמר שאדם חופשי לא חושב על המוות. יש בזה משהו. המוות הוא מעבר ליכולת התפיסה שלנו ולכן אין טעם לעסוק בו. אני אתאיסט מוחלט, לא מאמין בכלום ובוודאי שלא

מתוך "סינדרום ירושלים", 1988. ההצגה שבגללה עזב סובול את ישראל צילום: רני נודל

סובול בימי תיאטרון חיפה. "הם חיכו לי במינה" צילום: פוטו פוקס

בהישארות הנפש. אז יום אחד יהיה קשה לני שום ואז נשימה אחרונה תיפלט ואז לא יהיה כלום. פשוט כלום. אז גם לא יהיו דאגות. על המצבה שלי אני רוצה שיכתבו: 'אני לא פה'. אני לא יכול להרגיש כלום כלפי המוות. לא שלי ולא של אחרים. מת לי חבר מהמילואים בידיים, הוא נורה בכבד, אתה ממש רואה את הרגע של המעבר, הוא מפסיק להשתולל על המיטה והבן אדם פשוט איננו."

אני שואל שאלה רגשית ואתה עונה תשובה אינטלקטואלית על שפינוזה. אתה לא חש עצב שלא תהיה פה ברגעים מכוננים בחיי ילדיך, נכדיך?

אנשים סמכו עליי, כמורה, ככמאי, כהורה. זה תמיד היה לי קצת מוזר דווקא כי אני לא סומך על אחרים. כהורה, אני דווקא חושב שבגלל התכונה הזאת נתתי לילדים שלי תמיד הרבה חופש מתוך התפיסה שצריך להסדר לבד בעולם. במובנים מסוימים זה דווקא עוזר, התכונה הזאת שלי. אני לא מצפה מאף אחד לכלום ולכן אני לא נפגע אנושות משום דבר. כשתיאטרון רוחה מחזה שלי לדוגמה, אני יודע שיש מחזאים במיוחד במעמד שלי ובוותק שלי שהיו יכולים מאוד להיפגע מזה. אני לא. באופן כללי, אני לא נפגע בקלות. ©

ומה חשבה שרית פוקס על "אלמה"?
 < עמ' 18